

1. Дайле А. Практика контроллинга: Пер. с нем. / Под ред. и с предисл. М.И. Лукашевича, Е.Н. Тихоненковой. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 336 с.
2. Иванов А.П. Менеджмент. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2002. – 440 с.
3. Контроллинг как инструмент управления предприятием / Е.А. Ананькина, С.В. Данилочкин, Н.Г. Данилочкина и др.; Под ред. Н.Г. Данилочкиной. – М.: ЮНИТИ, 2002. – 279 с.
4. Контроллинг в бизнесе. Методологические и практические основы построения контроллинга в организациях / А.М. Карминский, Н.И. Оленев, А.Г. Примак, С.Г. Фалько. – 2-е изд. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 256 с.
5. Контроллинг для начинающих. Система управления прибылью: Пер. с нем. Ю.Г. Жукова / Под ред. и с предисл. д-ра экон. наук В.Б. Ивашкевича. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2004. – 304 с.
6. Манн Р., Майер Э. Контроллинг для начинающих: Пер. с нем. Ю.Г. Жукова / Под ред. В.Б. Ивашкевича. – 2-е изд. – М., 1995. – 520 с.
7. Петренко С.Н. Контроллинг. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2004. – 328 с.

Отримано 19.01.2005

УДК 658

Т.В. ПОЛОЗОВА, канд. екон. наук

Харківський національний університет радіоелектроніки

ВИЗНАЧЕННЯ БЕЗБИТКОВОСТІ ВИРОБНИЦТВА НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Пропонується визначити обсяг безбитковості аналітичним і графічним способами з урахуванням постійної та змінної частин витрат у собівартості продукції на одиницю і на весь обсяг виробництва.

Планування – це важлива складова успіху будь-якої господарської діяльності. За умов ринку план має забезпечити ритмічність виробництва, отримання стабільних доходів і стійкий фінансовий стан підприємства. Одним з розділів бізнес-плану є фінансовий план, який має відбивати всі джерела фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничо-господарської діяльності промислових підприємств, і який найбільш вагомий з погляду потенційного інвестора.

У сучасній економічній літературі при вирішенні питань даного напрямку звичайно до складу фінансового плану підприємства відносять: прогноз обсягів реалізації продукції; план доходів і витрат; баланс грошових витрат і надходжень; визначення безбитковості виробництва [1, 2].

При визначенні обсягу безбитковості виробництва ті чи інші статті в калькуляції собівартості продукції відносять до умовно-постійних або до умовно-змінних витрат [2]. Однак деякі статті калькуляції мають складний характер (тобто містять декілька підпунктів) і їх не можна однозначно віднести до тієї чи іншої категорії. Такий спрощений підхід може знизити об'єктивність розрахунків і викривити

отриманий результат. Тому метою даної роботи є удосконалення існуючого практичного механізму визначення беззбитковості виробництва.

З метою визначення обсягу беззбитковості виробництва нами запропоновано визначити: а) суму умовно-постійних і умовно-змінних витрат в повній собівартості на одиницю продукції та на весь обсяг виробництва; б) собівартість одиниці продукції і всього обсягу при різних рівнях обсягу виробництва та використання виробничої потужності; в) обсяг реалізації в вартісному виразі, прибуток (збитки) і рентабельність продукції для різних рівнів обсягу виробництва; г) обсяг беззбитковості графічним і аналітичним способами.

Для більш повної і достовірної оцінки беззбитковості виробництва в розрахунках пропонуємо використовувати співвідношення постійної та змінної частин в окремих статтях калькуляції собівартості продукції. Приклад співвідношення постійної та змінної частин в окремих статтях калькуляції собівартості відповідно з [3] наведено в табл.1.

Таблица 1 – Частка постійних та змінних витрат

Стаття калькуляції	Частка змінних витрат $Ч_z, \%$	Частка постійних витрат $Ч_p, \%$
1.Сировина, основні та допоміжні матеріали	100	0
2.Транспортно-заготовчі витрати	90	10
3. Витрати на електроенергію	70	30
4. Основна та додаткова заробітна плата основних виробничих робітників з відрахуваннями	20	80
5. Витрати на утримання та експлуатацію устаткування	15	85
6. Загальновиробничі витрати	10	90
7.Загальногосподарські витрати	5	95
8. Позавиробничі витрати	90	10

Запропоновані в табл. 1 співвідношення є орієнтиром і більш вказують на механізм такого розподілу постійної та змінної частин в складних статтях калькуляції собівартості продукції. Використовуючи такий підхід, окремі служби підприємств самостійно мають визначити частки постійних і змінних витрат в складних статтях калькуляції залежно від галузі промисловості, масштабів, специфіки виробництва та інших факторів. Суму умовно-постійних і умовно-змінних витрат в повній собівартості на одиницю продукції і на весь обсяг виробництва рекомендуємо подавати у вигляді табл.2.

Умовно-змінні витрати на одиницю ($Z_{од}$) і на весь обсяг продукції ($Z_{обсяг}$) розраховують за формулою

$$Z_{\text{од(обсяг)}} = C_{\text{од(обсяг)}} \cdot \text{Ч}_3 / 100\% , \quad (1)$$

де $C_{\text{од(обсяг)}}$ – сума витрат на одиницю (на весь обсяг) продукції по окремій статті планової (фактичної) калькуляції собівартості, грн.; Ч_3 – частка змінної частини витрат тієї ж статті калькуляції, %.

Таблиця 2 – Сума умовно-постійних та умовно-змінних витрат, грн.

Стаття витрат	Умовно-змінні витрати		Умовно-постійні витрати	
	на одиницю продукції	на весь обсяг	на одиницю продукції	на весь обсяг
1	2	3	4	5
...				
Всього				

Умовно-постійні витрати на одиницю ($\Pi_{\text{од}}$) і на весь обсяг продукції ($\Pi_{\text{обсяг}}$) розраховують за формулою

$$\Pi_{\text{од(обсяг)}} = C_{\text{од(обсяг)}} \cdot \text{Ч}_\Pi / 100\% , \quad (2)$$

де $C_{\text{од(обсяг)}}$ – сума витрат на одиницю (на весь обсяг) продукції по окремій статті планової (фактичної) калькуляції собівартості, грн.; Ч_Π – частка постійної частини витрат тієї ж статті калькуляції, %.

Розрахунок собівартості одиниці продукції і всього обсягу при різних рівнях використання потужності пропонуємо проводити у вигляді табл.3.

Таблиця 3 – Собівартість продукції при різних рівнях потужності, грн.

Використання потужності, %	Обсяг виробництва, шт.	На одиницю продукції			На весь обсяг виробництва		
		змінні	постійні	повна собівартість	змінні	постійні	повна собівартість
100							
80							
60							
...							

При заповненні табл.3 треба прийняти до уваги, що до умовно-змінних належать витрати, абсолютна величина яких (для всього випуску) зростає із збільшенням обсягу виробництва і зменшується з його зниженням, а умовно-постійні витрати – це витрати, абсолютна величина яких (для всього обсягу виробництва) із збільшенням (зменшенням) випуску продукції суттєво не змінюється.

Собівартість одиниці продукції (y) і всього обсягу виробництва

(Y) з урахуванням постійної та змінної частин розраховують за формулами:

$$y = Z_{\text{од}} + \frac{\Pi_{\text{обсяг}}}{x_i}; \quad Y = \Pi_{\text{обсяг}} + Z_{\text{од}} \cdot x_i, \quad (3)$$

де x_i – і-й обсяг виробництва в натуральному вираженні.

Обсяг реалізації у вартісному вираженні, прибуток (збитки) і рентабельність продукції для різних рівнів обсягу виробництва можна навести у вигляді табл.4.

Таблиця 4 – Прибуток і рентабельність продукції

Обсяг виробництва, шт.	Обсяг реалізації, грн.	Прибуток на одиницю продукції, грн.	Прибуток на весь обсяг, грн.	Рентабельність, %
1	2	3	4	5

В табл.4 обсяг виробництва в натуральному виразі можна перенести з табл.3. Обсяг реалізації в вартісному виразі розраховується як добуток обсягу виробництва в натуральному виразі та ціни продукції, якщо вся вироблена продукція є реалізованою. Прибуток на одиницю продукції можна знайти як різницю між ціною продукції та собівартістю одиниці продукції. Прибуток на весь обсяг виробництва можна знайти як різницю між обсягом реалізації та собівартістю всього випуску (або як добуток прибутку на одиницю продукції та відповідного обсягу виробництва в натуральному виразі). Рентабельність продукції розраховують за формулою

$$P = \frac{\Pi}{c/v} \cdot 100\%, \quad (4)$$

де Π – прибуток на одиницю або на весь обсяг виробництва, грн.; c/v – собівартість одиниці або всього обсягу виробництва, грн.

Під точкою беззбитковості розуміється обсяг виробництва, досягнувши якого підприємство вже не зазнає збитків, але й не отримує прибутку. В точці беззбитковості прибуток і рентабельність дорівнюють нулю. Обсяг беззбитковості виробництва ($O_{\text{без}}$) аналітичним способом розраховують за формулою

$$O_{\text{без}} = \frac{\Pi_{\text{обсяг}}}{\Pi - Z_{\text{од}}}, \quad (5)$$

де Π – ціна продукції, грн.

Для графічної інтерпретації беззбитковості виробництва треба по-

будувати графіки на весь обсяг виробництва та на одиницю продукції, що наведено на рис.1, 2 відповідно.

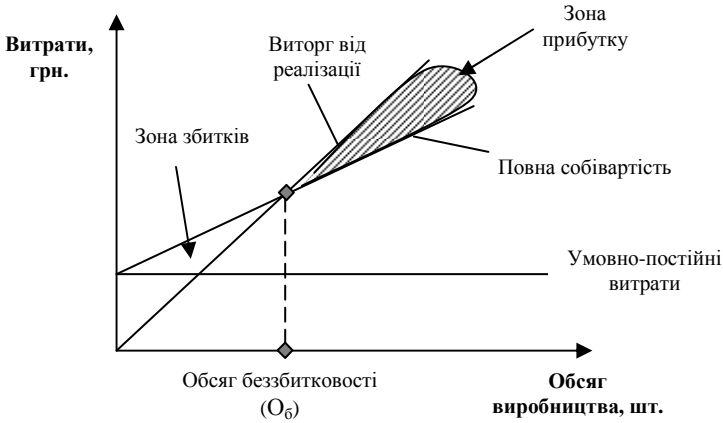

Рис.1 – Графік беззбитковості на весь обсяг виробництва

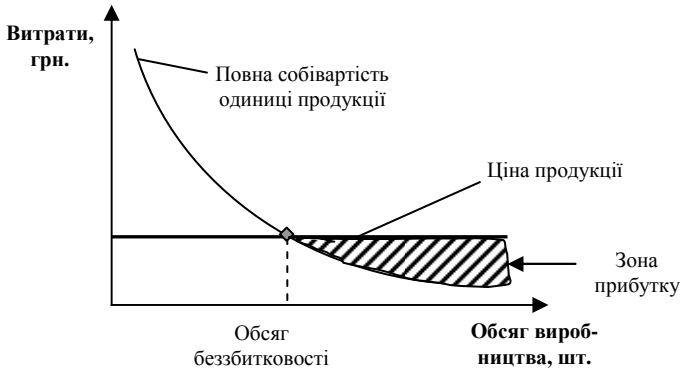

Рис.2 – Графік беззбитковості на одиницю продукції

Всі аналітичні розрахунки, таблиці, графіки мають супроводжуватися тлумаченням та висновками, які дозволяють визначити сутність економічних процесів, що спостерігаються на підприємстві, їх особливості, тенденції, створити базу для виявлення невикористаних резервів. Запропонований нами підхід до визначення беззбитковості виробництва дозволяє більш об'єктивно відбивати результати розрахунків, що, в свою чергу, надає достовірності інформації з точки зору потен-

ційних інвесторів.

1.Божко Т.В. Разработка финансового плана деятельности предприятия // Экономика: проблемы теории та практики: Зб. наук. праць. Вип.178. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С.107-112.

2.Бузов В.П., Ломакин А.Л., Морошкин В.А. Бизнес-план фирмы. Теория и практика. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 192 с.

3.Типове положення по плануванню, обліку і калькулюванню собівартості продукції (робіт і послуг) // Галицькі контракти. – 1996. – № 36.

Отримано 27.01.2005

УДК 65.053

В.О.КОСТЮК, канд. экон. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

О МЕТОДИКЕ ФАКТОРНОГО АНАЛИЗА ФОНДООТДАЧИ ОСНОВНЫХ ФОНДОВ

Рассматривается влияние важнейших факторов на общее изменение фондоотдачи основных фондов.

Рыночная экономика связана с необходимостью повышения эффективности производства, конкурентоспособности продукции и услуг на основе систематического анализа хозяйственной деятельности предприятия. В экономическом анализе первостепенное внимание уделяется исследованию эффективности использования ресурсов предприятия, в частности основных фондов. Важнейшим показателем, характеризующим эффективность использования основных производственных фондов, является уровень фондоотдачи. Рост фондоотдачи позволяет значительно повысить выпуск продукции без привлечения инвестиционных вложений в основные производственные фонды.

В связи с этим весьма важное и актуальное значение приобретает факторный анализ данного показателя, т.е. определение влияния на его изменение различных технико-экономических факторов. Как обобщающий показатель эффективности использования основных производственных фондов, фондоотдача зависит от многих совместно действующих факторов, влияние которых может быть различным не только по абсолютной или относительной величине, но и по направлению. Это вызывает необходимость их систематизации и группировки, что является начальным этапом факторного анализа. Исследование данного вопроса показывает, что в последнее время факторному анализу уровня фондоотдачи стало уделяться больше внимание. Появился ряд работ [1-5] и др., в которых авторы исследуют факторы, определяющие уровень фондоотдачи, предлагают методику измерения влияния